

Afrika Seyahatnamesi

(Gizemli Dünyaya Yolculuk)

Enver Arpa, Ankara, Fecr Yayınları, 2015, 416 sayfa

Ankara'da yayın faaliyetlerini sürdüren Fecr Yayınları alışıl gelmiş yayın politikasının biraz dışına çıkarak alanında başarılı ve özgün bir kitap yayınında bulunmuştur. Araştırmacı yazar Doç. Dr. Enver ARPA tarafından kaleme alınan ve "Afrika Seyahatnamesi" ismiyle yayımlanan bu çalışma, kuşe kâğıda basılmış, harita ve resimlerle desteklenmiş oldukça güzel bir mizanpajla okuyucuya sunulmuştur. 2015 yılında yayımlanan bu eser alanında kaleme alınmış ilk eser olup önemli bir boşluğu doldurmuştur. Oldukça akıcı bir dille adeta roman kıvamında kaleme alınan bu seyahatname, okuyucuyu cezbederek peşinden sürüklemekte ve gizemli dünyalara doğru keyifli bir yolculuğa çıkarmaktadır. Gerek teknik açıdan ve gerekse içerik açısından göz alıcı bir kıvamda olan 416 sayfalık orta boy bu eser, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 2015 yılında, gezi dalında yılın kitabı ödülüne layık görülmüştür.

“Yolculuk, sadece gitmek değildir; yolculuk bazen gizemli hayatların dünyasına ışık tutmaktır” mottosuyla eserine başlayan ve daha ilk başta bir merak uyandıran yazar, seyahatlerini anlatmaya başlamadan önce kitabın önsözünde güzel bir Afrika tahlilinde bulunmuş ve kendisini bu eseri yazmaya teşvik eden hususları açıklamıştır.

Arpa, Türkiye'nin son yıllarda Afrika kıtasına yönelik hatırı sayılır bir yönelişi ve işbirliği bulunsa da ülkemiz insanının henüz Afrika kıtası hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını, Kıta ülkeleriyle gelişen yoğun siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilere rağmen Kıta'nın hala bizim için meçhul bir dünya olmaya devam ettiğini, “Afrika” denilince insanların aklına genellikle kölelik, açlık, yoksulluk, çöller, vahşi hayvanlar, vb. hususların geldiğini ifade etmiştir. O, yıllarca yoğun bir emperyalist manipülasyona maruz kalan Kıta hakkındaki bilgilerin, büyük oranda Batı kaynaklı bilgilerle sınırlı kaldığını, son yıllarda özellikle Türk sivil toplum kuruluşlarının ve TİKA gibi kamu kurumlarının Kıtada önemli hizmet ve faaliyetlere imza atmış olmalarına karşın Kıta hakkında bilgi derleme ve yayınlama konusunun büyük oranda ihmal edildiğini tespit etmiştir.

Yazar, Afrika hakkında yaptığı tahlili şöyle sürdürmektedir:

“Eski dönemlerde Dünya'nın merkezi olarak kabul edilen Afrika Kıtası, 30.218.000 km² lik yüzölçümüyle Asya ve Amerika'nın ardından Dünya'nın üçüncü büyük kıtasıdır. Kuzey ile güney uçları arasındaki mesafe 8.025 km, doğu ile batı uçları arasındaki mesafe ise 7.416 km uzunluğundadır. Bu devasa arazisi, yeraltı kaynakları ve genç insan varlığına rağmen Kıta açlık ve yoksulluk sorunuyla boğuşmaktadır. Afrika, adeta varlık içinde yokluğa mahkum edilmiştir. Gerek insan kaynakları ve gerekse tabii kaynakları bakımından diğer kıtalardan bir eksiği bulunmamasına karşın uğradığı acımasız sömürgeci işgallerle sistematik bir şekilde geri bırakılmış ve insanının zihin dünyası başta olmak üzere tüm değerleri insafsızca tahrip edilmiştir. Pek çok ülkede içme suyu, sağlıklı gıda, uygun tedavi ortamı gibi ihtiyaçlar başta olmak üzere temel insani ihtiyaçlar dahi mevcut değildir. İnsanların önemli bir bölümü sazlık evlerde veya kamplarda; çalılardan çırpılardan oluşturulan kümeler benzeri yerlerde veya teneke evlerde yaşamını sürdürmektedir. Bu durum Kıta'da facia düzeyinde ölümlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Sözelimi yeni doğan bebeklerin önemli bir bölümü, uygunsuz ortamlarda ebe veya doktordan yoksun olarak gerçekleşen doğumlar sırasında yaşamını yitirmektedir. Sahra-altı Afrika ülkelerinde hala yılda 2,3 milyon kişi AIDS'e bağlı hastalıklardan hayatını kaybetmektedir. Aslında giderilmesi çok da zor olmayan sıtma, tifo, sarıhumma gibi bulaşıcı hastalıklardan etkilenen binlerce insan üzüntü verici

bir şekilde yaşamını yitirmektedir ve yakın vadede bu sorunlara herhangi bir çözüm umudu da görünmemektedir.”

Arpa, Afrika'yla ilgili bu genel durum tespitinden sonra kıta hakkındaki genel izlenimlerini ise şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Sömürgeciliğin Kıta'da yarattığı tahribat gerçekten acımasızmış. Ten farkından dolayı reva görülen ayırım kelimenin tam anlamıyla vahşiceymiş. Batılı sömürgeci sistemler Kıta insanının sadece malını, altın, krom, elmas, demir, bakır, kömür ve petrol gibi doğal kaynaklarını çalmayla yetinmemiş, bu varlıklarını gaspetmeninyanısıra uyguladığı kültürel ve sosyal politikalarla zihinsel tahribat da yaratmıştır. İnsanlar yapay olarak çizilen sınırlara hapsedilmiş, etnik aidiyet duygusuyla kışkırtılmış ve barış ortamı yok edilerek kaotik bir ortam oluşturulmuştur. Kıta ülkeleri, altmışlı yıllarda kağıt üzerinde büyük oranda bağımsızlığına kavuşmuş olsa da gerçekte hala modern sömürü sistemlerine maruz kalmakta ve insanı, insan onuruna layık bir ortamdan mahrum olarak yaşamını sürdürmeye devam etmektedir. Oysa kıta insanı, sahip olduğu imkanları özgürce kullanabilirse bahsi geçen tüm bu olumsuzlukları rahatlıkla giderebilecektir. Son derece verimli arazilere sahip olan Kıta ülkelerinden bir iki tanesinde bile bulunan araziler uygun teknolojilerle ekilip biçilebilirse bütün kıtayı besleyebilecek bir potansiyele sahiptir. Ancak maalesef bunu harekete geçirebilecek bir muharrik güce henüz kavuşabilmiş değildir.”¹

Yazar bu eseri neden yazmaya karar verdiğini ise şu çarpıcı ifadelerle dile getirmektedir:

“Doğrusu Afrika'ya ilk adımımı atıncaya kadar Afrika denilince benim de aklıma sadece siyah tenli insanlar, yoksulluk, kıtlık, kızgın çöller ve zamanında yaşanan sömürgecilik vb genel konular gelirdi. Afrika'ya ilk adımımı attuktan sonra kara kıtanın bunlara ilaveten çok daha başka bir dünya olduğu gerçeğiyle karşılaştım. Gördüklerim, bildiklerimle asla örtüşmüyordu. Afrika'daki ilk görev yerim olan Sudan'da geçirdiğim üç yılın ardından kıta hakkındaki kanaatlerim, dünya hayatına bakışım, tasarruf ve israf anlayışım, kısacası kıtayla ilgili kavram dünyam tamamen değişti. Sözcüklerin kamuslardaki anlamıyla Afrika'yı resmetmeye yeterli olamayacağını bizzat tecrübe ettim. 'Afrika anlatılamaz ancak yaşanarak anlaşılabilir' tezi benim açımdan kesinlik kazandı. Zira oradaki yoksulluğun bizim bildiğimiz yoksulluktan, oradaki sefaletin bizim bildiğimiz sefaletten, oradaki mahrumiyetin bizim bildiğimiz mahrumiyetten çok daha farklı olduğuna bizzat tanıklık ettim. Hal böyle olunca bunu kayıt altına alma fikri doğdu ve dostların teşvikiyle bu notlar sonradan bir seyahatnameye dönüştü.”

3 yıl Sudan'da görev yapan ve ardından TİKA'da Ortadoğu ve Afrika Daire Başkanlığı görevini ifa eden yazar, bu telifte bulunmasının diğeri bir gerekçesini ise şöyle dile getirmiştir:

“Biz görevimiz gereği Kıta'nın pek çok ülkesine defalarca seyahat etmek zorunda kaldık. Bu seyahatlerimiz sırasında elde ettiğimiz bilgileri, yaşadığımız hadiseleri, karşılaştığımız tutum ve davranışları, müşahede ettiğimiz adet ve gelenekleri bir hatırat formatında aktarmamızın ülkemizdeki bu boşluğu doldurma anlamında yararlı olacağına olan inancımız bu seyahatnameyi kaleme almaya teşvik eden bir başka husus oldu.”²

Yazar, eserin basılan bu ilk cildinde Doğu Afrika, Kuzey Afrika ve Batı Afrika'dan 15 ülkeye yer vermiştir. Bu ülkeler sırasıyla şunlardır:Sudan, Güney Sudan, Mısır, Kenya, Somali, Tunus, Senegal, Eritre, Moritanya, Cezayir, Nijer, Benin, Libya, Etiyopya, Cibuti.

Yazar, bu ülkelere yaptığı seyahatleri anlatmaya başlamadan önce ilgili ülke hakkında derlediği fotoğraflardan bir kolaj oluşturarak ilk sayfaya koymuştur. Ardından ülkenin Afrika haritasındaki konumunu belirten bir Afrika haritası koyarak ülke profilini resmeden bilgiler vermiştir. Profilden sonra ise okuyucunun bir altyapıya sahip olması için önce ülkenin kısa bir tarihini, halihazırdaki siyasi, ekonomik ve kültürel durumunu kısaca vererek seyahatlerini anlatmaya başlamıştır. Aynı ülkeye birden fazla seyahat gerçekleştirmiş ise bu seyahatleri kronolojik seyahat sıralamasına tabi tutmadan ilgili ülke bölümünde peşpeş vermiştir. Diğeri bir ifadeyle bu seyahatname, yapılan seyahatlerin tarih sırasına göre değil ülke sırasına göre kaleme alınmıştır. Ülkelerin kitap içindeki sıralamaları ise ilk seyahatin gerçekleştiği tarih sırasına göre yapılmıştır.

Yazar, anlatımında karşılaştığı olaylarda veya ziyaret ettiği mekanlarday yaşadığı sevinci hissettiği üzüntüyü ve duygularını, karşılaştığı olumsuzlukları, hayreti mucip durumları, olduğu gibi okuyucuyla paylaşmaya çalışmış ve bunda büyük oranda başarılı olmuştur. Okuyucunun aynı duyguları hissetmesini ve adeta kendisiyle birlikte seyahat etmesini sağlamak amacıyla duygularını, düşüncelerini en tabii haliyle vermeye gayret etmiştir. Anlatımlarında bilimsel dil kaygısı veya kurgu yapma gayreti içerisinde olmamış; yaşadıklarını, hissettiklerini olduğu gibi aktarmıştır. Kanaatimize göre eseri seçkin kılan ve muhtemelen de Yılın Kitabı Ödülüne layık görülmesine vesile olan husus, bu sade dil ve duygusal anlatım olmuştur. Seyahatlerde anlatılan olayları veya izlenimleri somut ve hissedilebilir hale getirmek için bazen onunla ilgili resimler kullanılmış ve bu husus kitabı daha cazip getirmiş ve sıkılmadan okunabilmesini sağlamıştır. Yazar'ın bizzat seyahatleri sırasında çektiği bu resimler anlatılan tabloları adeta canlandırarak somutlaştırmıştır.

Afrika Kıtasının dışında da pek çok ülkeye seyahatlerde bulunan yazar, bu seyahatnamesini sadece Afrika Kıtasıyla sınırlı tutmuş olsa da anlatımı sırasında ziyarette bulunduğu diğer ülkelerle de karşılaştırmalarda bulunmaktadır. Farklı bölgelere gerçekleştirdiği seyahatler kendisinde yeni ufuklar açmış ve bulunduğu ortamlar hakkında mukayeselerde bulunarak aradaki o muazzam farkı son derece çarpıcı bir dille ifade etme imkanı bulmuştur. Sözelimi Moritanya seyahatini anlatırken bu seyahatin hemen öncesinde Katar'a seyahatte bulunduğunu ve ardından geldiği Moritanya'da karşılaştığı durumla adeta çarpıldığını, şoka girdiğini şu belîğ cümlelerle ifade etmektedir:

“Moritanya'ya seyahate çıkmadan önce bir toplantıya katılmak üzere Katar'ın başkenti Doha'ya gitmişim. Daha önce planlanan programımız gereği Katar seyahatinin hemen akabinde Moritanya'ya geldik.

Malum olduğu üzere Katar son yıllarda ortaya çıkan petrol ve doğalgaz yatakları sayesinde elde ettiği kişi başına 82.000 dolarlık geliriyle dünyanın en zengin ülkesi durumuna gelmiş bulunmaktadır. Moritanya ise kişi başına yaklaşık 2200 dolarla son sıralarda yer almaktadır. İki ülke arasındaki korkunç fark ve iki ülke insanının sahip olduğu kıyas kabul etmez yaşam kalitesi tabiri caizse bende derin bir ruhsal travma yarattı. Uzay çağı görüntüsü arz eden Doha Havaalanından sonra Nuakşot Havaalanı kafamdaki bütün çığlıkları harekete geçirdi. Büyük bir şaşkınlık yaşadım ve adeta şoka girdim. Garibanlık sizi hemen havaalanının girişinde karşılıyor. Üstü profil çatıyla örtülmüş küçük bir binadan giriş yaptık. Havaalanından ziyade küçük bir semt pazarını andırıyordu. Bir X ray cihazından valizlerimizi soktuk ama doğrusu çalışıp çalışmadığından emin olamadım. Öyle bildiğimiz türden bir havaalanı binası aklı gelmesin. Üstü profil ve saçla örtülmüş kartonpiyer türü malzemeyle bazı bölümler oluşturulmuş basit bir binaydı. Havanın sıcak olduğu günlerde insanlar burada nasıl yaşıyorlar merak ettim.

Bu binadan geçerken ne kadar uğraştıysam da hep Doha Havaalanı gözümün önüne geldi, zihnimi bundan bir türlü alıkoyamadım. Aradaki bu muazzam farkı, bunun Allah katında doğuracağı sorumluluğu, bazı insanlar açken diğerlerinin yarattığı o korkunç israfı ne yaptıysam zihnimden uzaklaştıramadım. Gözümün önüne bir o geldi bir bu geldi; doğrusu fena halde üzüldüm ve kahroldum.”³

Kıta'nın pek çok ülkesine defalarca seyahat eden ve yukarıdaki tespitlerde bulunan yazar, bu seyahatleri sırasında bizzat alanda yaptığı incelemelerle ziyaret ettiği ülkelerin kısa bir tarihçesini, yaşam tarzlarını, sömürgeciliğin yarattığı tahribatı, toplulukların inançlarını, adetlerini ve geleneklerini okuyucuyla paylaşmaya ve Afrika'nın gizemlerine ışık tutmaya çalışmıştır. Seyahatleri sıra-

sında elde ettiği bilgileri, yaşadığı hadiseleri, karşılaştığı tutum ve davranışları, müşahede ettiği adet ve gelenekleri bir hatırat formatında ve akıcı bir üslupla kaleme almıştır. Seyahat notlarını büyük oranda günlük olarak kaleme alan yazar seyahatlerinin duygu boyutunu da anlatımına yansıtmakta büyük oranda başarılı olmuştur. Kenya'nın başkenti Nairobi'den Garissa eyaletine giderken karşılaştığı manzarayı ise řu şekilde tasvir etmektedir:

“Etraf oldukça gizemliydi, alacakaranlıkta yükselen çeşit çeşit ağaçlar, irili ufaklı tepeler, dağlar, farklı türdeki köy evleri oldukça otantik bir ortam oluşturuyordu. Epey bir yol aldıktan sonra etraf aydınlanmaya, yolda ilerledikçe insan sayısı da artmaya başladı. Bu diyarlarda insanlar günlük hayata erken başlamış. Merakla insanları ve etrafi seyrederken güneş ışınları yavaş yavaş bulutların arasından süzmeye başladı. Ortam iyice aydınlandı. Hava oldukça serindi. Sağımızda yer alan dağların tepeleri bulutlarla kaplıydı. Dağlar, bulutlar ve güneş iç içe girmişti. Siyah bulutlar günün aydınlığıyla birlikte giderek benekleniyordu. Gökyüzünde ferahlatıcı bir manzara mevcuttu. Güneşin ilk ışıklarıyla birlikte yerleşim birimlerinin yoğun olduğu bir bölgeye girdik. Yolda seyreden eski arabalar, okul kıyafetleriyle yollarda yürüyen öğrenciler, geleneksel renkli Afrika kıyafetleriyle gidip gelen kadınlar ve diğer insanlar, yolculuğumuza renk kattılar.”⁴

Kitapta dikkat çeken önemli hususlardan biri de Kıta'daki Osmanlı tarihine ve eserlerine duyulan ilgi ile bu ülkelerde Türkiye'ye verilen önemin altının çizilerek verilmesidir. Yazar ziyaret ettiği ülkelerde varsa Osmanlı mirası eserleri mutlaka ziyaret etmeye çalışmış ve ulaşabildiği eserler hakkında bilgi vermiştir. Kitabı okuyan kişi Kara Kıta'da varlığını sürdüren Osmanlı izlerini rahatlıkla farkedebilecektir. Bu mirasın Türkiye ile bu ülkeler arasında önemli bir bağ oluşturduğuna ve bunun günümüzdeki ilişkilerde de etkin bir rol oynadığına işaret eden yazar, bu ülkelerde Türkiye'ye duyulan sevgi ve beslenen dostluğun altını da sık sık çizmiştir. Söz gelimi Cezayir Seyahatini anlatırken şöyle demektedir:

“Daha önce işaret ettiğim gibi Cezayir yaklaşık 300 yıl Osmanlı paşalarının yönetiminde kalmıştır. Barbaros Hayrettin Paşa ile başlayan Osmanlı hakimiyeti döneminde şehre Osmanlı damgası vurulmuştur. Özellikle de Barbaros Hayrettin Paşa Cezayir'de kalıcı izler bırakmıştır.

Seyahatimizin ikinci gününde Şehirde bulunan Osmanlı eserlerini gezmek için eski şehir merkezine gittik. Biraz önce bahsettiğim şehitler meydanı olarak isimlendirilen bölgenin üst taraflarında tipik Osmanlı yerleşim tarzının bir örneği olan ve Türk Mahallesi olarak bilinen bir mahalle bulunmaktadır. Kasba olarak isimlendirilen, dar sokakları, sokak merdivenleri, evlerin yapılaş

tarzı ve yerleşim şekliyle Osmanlıtarzını gözler önüne seren bu mahalle, sizi alıp tarihin o tarifi zor seyri seferine götürüyor. Görüşmemiş olsanız da bir an için Osmanlı'nın o kudretli denizci paşalarının ihtişamını hissediyorsunuz ve derin bir hüznün kaplıyor sizi.

Mahallenin dar sokaklarından geçerken daha çok eski el ürünü eşyalar satan esnafa karşılaştık ve selamlaşarak ilerledik. Türküz dediğimizde hemen Osmanlı dönemine işaret ediyorlar. Ülkede önemli miktarda Türk kökenli aile olduğunu duyduk ancak mevcut baskıcı yönetimden çekindikleri için asker ve polislerin yanında kimse konuşmak istemiyordu.”⁵

Afrika'yı merak edenler ve henüz fırsatını bulup gidemeyenler, Afrika insanının yaşam tarzını, yaşadığı ortamları, Kıta'nın kısan tarihçesini, coğrafyasını, ülkelerinin dini, kültürel ve sosyal durumlarını, vahşi yaşam alanlarını, kısacası bu gizemli dünyaları merak edenler, bu eseri büyük bir merakla okuyacak ve Kıta hakkında merak ettiklerini büyük oranda bu eserde bulabileceklerdir. Adeta bir roman tarzında kaleme alınmış ve görsel malzemelerle desteklenmiş olan bu eserle onlar da adeta kitabın yazarıyla birlikte bu gizemli dünyaya seyahate çıkacak ve harikalar diyarını birlikte keşfetmiş olacaklar.

Tevfik AKSOY

Notlar

¹ Önsöz

² Önsöz

³ s. 272 -273.

⁴ s. 180.

⁵ s. 295 – 296.